

Els nou-cents anys de Santa Maria de Cervera

F.XAVIER SITJES I MOLINS
Advocat

A l'arxiu del monestir de Montserrat es guarda un document procedent del de Sant Benet de Bages, que dona notícia de Santa Maria de Cervera en una data molt més antiga de les fins ara conegudes, ja que és el 25 de juliol del 1090, és a dir de ja fa més de nou cents anys¹.

Es tracta d'un pergami que fa 53 per 24 cm. i és una còpia del segle XI mateix, treta de l'original i a utilitat del cenobi bagenc, que hi figura com a llegatari del mas Angla, de Calders, a la mateixa comarca.

El testador, que es deia Guillem Bel·lit, era un ric sacerdot que apareix en altres documents del mateix arxiu de Sant Benet, com en un de l'any 1056, on es fa constar una compra que ell va fer junta amb una tal Eizulina, que devia ser la seva amistançada² i amb la qual es devia

¹ Agustí Duran i Sanpere, en el seu *Llibre de Cervera* (Tàrraga, 1972) no dona per a Santa Maria de Cervera cap data anterior al segle XIV i veu difícil de poder-ne donar cap, perquè diu a les pàgines 129-130: "Els temps primitius d'aquest temple només els podriem conèixer plenament estudiant l'arxiu del monestir de Ripoll, del qual era pertinença des del segle XI. Perdut aquell fons documental, és forçós reduir les recerques als arxius locals i a l'episcopal de Vic, a la diòcesi del qual correspongué Cervera fins que fou creat el bisbat de Solsona. Uns i altres, però, només ens ofereixen documentació seguida a partir de la catorzena centúria...". Duran, però, s'equivoca en dir que Santa Maria pertanyia a Ripoll des del segle XI, l'església que hi pertanyia era la de Sant Pere el Gros.

² BENET I CLARÀ, Albert: *Història de Manresa. Dels orígens al segle XI*. Manresa, 1985, p. 547.

casar després, perquè en el testament que ens ocupa i on ja no s'anomena sacerdot, es refereix a Eizulina múltiples vegades com a muller seva. La parella va tenir diversos fills, que són anomenats en el testament.

En aquesta acte de darrera voluntat, Guillem Bel.lit fa molts llegats: a més dels seus familiars, a la canònica de Sant Pere de Vic, al Sant Sepulcre de la mateixa catedral³, un de personal al bisbe Berenguer Sunifred de Lluçà, a Santa Maria de l'Estany, a la canònica de la seu de Barcelona, a Santa Maria de Moià, a Sant Benet de Bages, on diu que vol ser sebollit, a Sant Llorenç del Munt, a Sant Fruitós (de Bages) i a Santa Maria de Cervera. Sorprenen que no en faci cap a la canònica de Santa Maria de Manresa, tot i que el testador sembla que era d'allà i, almenys tenia moltes terres en el terme de la ciutat: potser no estava en gaire bona relació amb els canonges concitudans seus, de la comunitat dels quals tal vegada havia format part; en canvi, afavoreix els de l'Estany, que eren agustins, mentre que els manresans encara regien per la regla equisgranenca.

De tots els llegats, els més interessants són els que Guillem Bel.lit fa a favor d'obres públiques: uns, per al pont de Llobregat, altres, per a Santa Maria de Cervera, que ens donen notícia que aleshores s'estaven construint ambdós bastiments.

Els a favor del pont del Llobregat corroboren el que ja sabíem per altres documents de Sant Benet de Bages, d'aquelles dècades finals de l'onzena centúria: que aleshores es construïa un pont sobre aquell riu, obra ingent a l'època i a la qual destinaven donatius persones que, de vegades, eren de molt lluny. Aquest pont és el que es diu de Cabrianes, en el camí ral de Manresa a Vic, en el límit de l'antic territori d'aquella ciutat amb els dels castells d'Artés i Calders. Era l'únic viaducte que en aquells temps hi havia sobre el Llobregat, més amunt del romà de Martorell. Del pont de finals del segle XI en queden unes

³ La capella del Sant Sepulcre era sobre el portal major de l'església catedralícia de Sant Pere i el bisbe Guillem de Tavertet hi va consagrar un altar l'any 1212, segons AINAUD DE LASARTE, J.: *Dades inèdites sobre la catedral romànica de Vich*. "Ausa", 5. Vic, 1953, p. 207.

poques restes, sota les del segon viaducte medieval, ensorrat l'any 1939 per l'exèrcit republicà en retirada⁴.

Els dos altres llegats, que ara ens interessen d'una manera especial, són els que Guillem Bel.lit féu a Santa Maria de Cervera: l'un "ad operam" (per a l'obra) del temple i era de la meitat del crèdit que el testador tenia contra Guillem Ramon de Cervera,⁵ pel forment i l'ordi que li havia prestat, probablement després d'una mala collita a la Segarra; l'altre llegat gravava la deixa d'unes terres de Cervera, que feia als seus fills Ermengol i Ramon i que consistia en una mitgera anual l'oli "per lumine" (per la lluminària) de la mateixa església, cosa que dóna a entendre que les obres del temple devien ser molt avançades, si ja es pensava en la llum que caldria fer-hi.

Heus ací unes notícies que retrotreuen l'existència de l'església de Santa Maria de Cervera a finals del segle XI, a la vegada que fan pensar que el portal romàntic dels segles XII-XIII que hi ha allà, que s'ha atribuït hipotèticament a un temple dedicat a sant Martí, deu ser del mateix temple principal, però corresponent a una reforma de l'obra primitiva.

Testament de Guillem Bel.lit (any 1090)

Scripturarum series declarat ut qui vult eternum evadere suplicium viam salutis preparat unde ad eternam vitam pervenire valeat. Ob hoc igitur, ego indignus et peccator Guillelmus Bellit iaceo in egritudine et timeo mori. Ideoque facio humc meum testamentum (.....) In primis eligo manumissores, id sunt Bernardus Guifredis atque Petrus Amalrici et Ermengaudus Guillelmi simul cum Eixulina uxor mea ut isti abeant potestatem distribuendi res meas sicut hic viderint scriptum, si obiero antea quam alium testamentum faciam. In primis concedo ad canonicam Sancti Petri dedis Vici ipsum alodium et vineas

⁴ SITJES I MOLINS, X.: *Els ponts medievals del Bages*. Centre Excursionista de la Comarca de Bages. Manresa, 1985, pp. 23-26.

⁵ Aquest Guillem Ramon de Cervera devia ser fill de Ramon de Timor, anomenat Ramon de Cervera després de 1070, segons LLADONOSA (*Història de Lleida*, I, p. 113), citat per P(ere) C(atalà) en *Els Castells Catalans*, VI, Ed. Rafael Dalmau. Barcelona, 1979, p. 576

qui fuerunt ex Donittius Guilaberti, simul cum ipsas vineas qui sunt ad ipso Ulmo, sicut resonat in ipsa carta que ille feci; et dimito ibi pariam unam vaccis que abeo in Tunda; et ad Sepulcrum Sanctum quod est intus in ecclesiam Sancti Petri sedis Vici, alium parium vaceis que sunt in Tunda; et dimito ad dominum B(erengarius) pontifice Ausone ipsam mulam quem debent mihi Petrus Gallali et Bernardus Raimundi, simul cum uno superlecto quod Bernardus abet in pignore per .X. solidos, ipse pontifex donet .X. solidos; et dimito ad Sanctam Mariam Stagno alodium et vineas quod fuerunt Guillelmi Durando et sunt in Villa Lodertis, simul cum ipsa vinea que est in Fonte de Zeta et alias vineas que abeo in Caldariis, que fuerunt Raimundi Guadaldi et sunt ad ipsum Mulnarem, cum cuba .I. et tonna meliore quod abet Guillelmus Arnalli; et concedo ipsam medietatem ex alodiis et domibus et vineis et ortis quod abeo in Barchinona quod ibi emi, ad Eizulina dum vixerit, et post obitum eius remaneant hec omnia Raimundo Guillelmi, et si ipse non venerit, totum deveniat in potestate Bernardi Guillelmi, et si ipse non venerit, totum deveniat in potestate Bernardi Guillelmi ut donent inde tascam fideliter ad canonicam Sancte Crucis Barchinone dum vixerint, post dicessu eorum in iure et dominio prephate canonice persistat; et dimito ad Azulinam uxorem meam medietatem ex alodiis et vineis et omnibus que abeo in Solaneles ut teneat in vita sua et donet inde ipsam tascam ad canonicam Sancte Marie Modeliano, simul cum ipso manso Cigaris sicut resonat in ipsa carta qui ei feci; et concedo ad Sanctum Benedictum Baiensis ipsum mansum de Angulo, quod emi ex Gerberto Guillelmi et filiis suis eo modo ut teneat illum Eizulina et Ermengaudum filio suo dum vixerit, et donent inde tasca fideliter predicto cenobio, predicto cenobio, post obitum eorum deveniattotum ad proprietatem iam dicti monasterii; alium vero mansum quod abeo in Aquas Calidas, qui est in pignore per .IIII. uncias, dimito iam dictum cenobium, tali modo ut Guilia et filii eius remitant eum, et si noluerint, solidum et libere remaneat predicto cenobio, simul cum ipso blato quod abet Guitardus Arnalli et cum ipsa equa que abeo in ipso Prato et corpus meum ad sepelliendum ibi; et concedo ad Sanctam Mariam Stagni quartam .I. ordei et sester .I. frumenti; et concedo ad Ermengaudum filium meum et Eizulina ipsum mansum qui fruit pater meus Beliti, cum suis pertinenciis et mea franchitate que mihi fecit comes, excepto ipso manso de Pug Subirano et ipso solarario ad ipsa spellunca, cum alodiis quos fuerunt de franchitate Alarici sacerdotis, et vineas que dicunt Tudischer et alodios et vineas Gilmonnas et bosco Kaderita remaneat Eizulina et filio suo Ermengaudum, simul cum ipso alodio de Barberano et cum ipso alodio de Villa Grassa, cum alodiis et pertinenciis et arboribus et omnia que ibidem abeo et ipsum alodium de Bodernaches, eo modo ut ipsa decima que mihi dedit comes

de ipsa franchitate donent omni tempore ecclesiam Sancte Marie Modeliano, per lumine; et dimitto ad Eizulinam ipsum mansum de Labet Alta, dum vixerit, post obitum eius abeat eum Ermengaudus et Bernardus fratres; alium autem mansum quod vocant Clagalel et ipsum quod fuit Richellis de Serra et vineas que sunt in Ieronnes et somodiata .I. vinee et alia terre quod emi de Durando sacerdotis, dimitto Eizuline dum vixerit, post obitum eius abeat hoc totum filio suo Bernardo; et concedo ad Santum Laurentium de monte ipsam plantam quem feci super eum in Perela; et dimitto Eizuline ipsum mansum de Cordeles, cum suis pertinenciis dum vixerit, post eius obitum abeat hoc totum Berengarius filio suo simul cum omnia que emi ex Sendredo Unifredi et modiata .I. vinee que mihi contingit de Bertrando eo modo ut donet per unumquemque annum quartarium .I. olei a Sancto Fructuoso qui est prope; et concedo medietatem unius molendini qui est ad ipso ponte Eizuline dum vixerit, post obitum eius fiat de ipsa opera huius ponti; et ipsum mansum de Raimundi Balclanis, cum suis pertinenciis dimitto ad Gerberga filia mea; et concedo ipsum mansum de Amennola et de Montclar ad Guiliam filiam meam, cum omniaque eis pertinent; et concedo ad Maiansend (...) filia mea ipsum mansum Subiradellis, cum omnibussuis pertinenciis; meam vero medietatem quod abeo in domibus et in terris qui sunt in Cervaria dimitto inter Ermengaudum et Raimundum filios meos, et si Raimundus primus obierit, remaneat ad Ermengaudum fratrem eius et donent ad unumquemque annum migera .I. olei ad Sanctam Mariam, per lumine; et concedo inter Bernardum et Ermengaudum filios meos ipsum mansum de Roure; omnia vero de superscriptus concedo Eizulina dum vixerit, exceptus ipso mobile que abeo datum per anima mea, et post quam ipsa obierit ita fiat sicut divisum est; et dimitto eidem Eizuline boves .III. et asina .I.; et dimitto ad Bastonem solidos .XX. quod mihi debet et in super dimitto (...) ad filiam meam Guiliam ipsum alodium quod emi de Machalfred et eius frater Ermengaudi; et concedo ad Ermengaudum scriptorem solidos .II. (...) unum (...); et dimitto ad operam ponti Lubricati et ad operam Sancte Marie Cervarie quartas .VIII. ordei et quartam frumendi quod mihi debet Guillelmus Raimundi de Cervaria, unicuique medietatem, et quinquaginta solidos quod mihi debet Arnallus Raimundi, dimitto ad operam prefato ponti; et concedo ipsum mansum de Pugo Subirano que superdicat, exceptus ipso manso, ad Bernardus filium meum, post mortem matris eius.

Omne autem quidquid invenire potuerint mihi manumissoris, tam de parim quam ex uno et tam de veterem quam ex novo et de omne mobile, tam maiore quam minore, duas partes abent Eizulinam cum filio suo Ermengauda,

et post obitum eizuline hoc quod invenirent ad dispensandum de una tercia parte dividant omnes filios meos equaliter, alia vero partem terciam dimitto per animam meam ad operam iam dicti ponti et hoc deveniat in potestate iam dicti manumissorum et ad operam faciendam de ponte et si isti voluerint bene agere deveniat in potestate eorum qui vene faciant. Si quis vero ex hoc tercia parte operis se scienter minuerit aut inde aliquid tulerit, ira Dei illud incurrat et cum Iuda traditore damnatus maneat et a Deo et sancto Petro ceterique sancti excommunicatus fiat. Amen.

Actum est hoc .VIII. kalendas augusti anno .XXX. regnum Philipi. Sig+num Guillelmus Belliti, qui hoc testamentum feci et firmavi firmarique rogavi. Sig+num Petrus Raimundi. Sig+num Bernardus Raimundi. Sig+num Petrus Amalrici. Sig+num Ermengaudus Gillelmi. Sig+num Eizuline. Sig+num Bernardi Guifredis, manumissores. Sig+num Ramii. Sig+num Seniofredus Guillelmi. Sig+num Galindis Sendredi, qui sunt iusores et auditores huius rei. Sig+num Dalmatius Guilaberti. Petrus primicherius ausonensis et iudex qui hec carta firmo +

Ermengaudus diaconus qui hoc scripsit et sub SSS in prefato die vel anno.

